

2. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. - Львів: Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
3. Формування і розвиток інноваційного бізнесу в Україні: Монографія. О.П.Степанов, А.А.Олешко. – К.: «Юристконсульт», 2014. – 336 с.
4. Ткаленко Н.В. Інноваційний ресурс національної економіки: реалії і перспективи: монографія / Н.В.Ткаленко. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. – 368 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / [авт. упоряд. : Андрощук Г.О., Жилияєв І.Б., Чижевський Б.Г., Шевченко М.М.]. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП В УКРАЇНІ.

Русаліна Л.В.

(аспірантка Львівського університету бізнесу та права)

***Анотація.** В статті розглядаються історико-економічні та економіко-правові проблеми розвитку законодавства про промислово-фінансові групи. Автор вважає політико-правову практику в Україні неефективною, не погоджується із скасуванням Закону України про промислово-фінансові групи, апелює тут до зарубіжного досвіду та фактичного існування промислово-фінансових груп незалежно від наявності чи відсутності відповідного закону.*

***Ключові слова:** промислово-фінансові групи, історія розвитку промислово-фінансових груп, управління в рамках об'єднань підприємств.*

***Аннотація.** В статье рассматриваются историко-экономические и экономико-правовые проблемы развития законодательства о промышленно-финансовых группах. Автор считает политико-правовую практику в Украине неэффективной, не соглашается с отменой Закона Украины о промышленно-финансовых группах, апеллирует к зарубежному опыту и фактическому существованию промышленно-финансовых групп независимо от наличия или отсутствия соответствующего закона.*

***Ключевые слова:** промышленно-финансовые группы, история развития промышленно-финансовых групп, управление в рамках объединений предприятий.*

***Abstract.** The article deals with the historical, economic and legal problems of economic development of legislation on industrial and financial groups. The author believes political and legal practice in Ukraine ineffective, does not agree with the abolition of the Law of Ukraine on industrial and financial groups are appealing to the international experience and the actual existence of industrial and financial groups, regardless of whether or not the relevant law.*

***Keywords:** industrial and financial groups, the history of industrial and financial groups management within associations.*

Як відзначається в сучасній юридичній літературі, «інституціоналізація в Україні фінансово-промислових груп із прозорою структурою власності й активів є однією з найважливіших умов підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх об'єднань в умовах глобальної конкуренції»[1]. Елементами такої інституціалізації прийнято вважати врегулювання нормами права порядку створення, державної реєстрації та управління ПФГ. Таке врегулювання відповідних процесів правом надає характеру правової інституціалізації відповідним суспільним відносинам.

Відповідна проблематика, пов'язана з унормуванням ключових організаційних аспектів ПФГ в Україні, тривалий час розглядалася представниками вітчизняної юридичної науки здебільшого у контексті з'ясування ключових положень чинних нормативно-правових актів позитивного господарського права, зокрема втілених у спеціальних законодавчих актах (Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп» тощо). Очевидно, що за умов нерозвинутості законодавства, крихкості та неусталеності науково-теоретичних уявлень щодо природи та видів економічної концентрації в ринкових умовах, переважання засад державного інтервенціонізму у сфері створення і діяльності ПФГ такий підхід був, певною мірою, виправданий. Лише мірою напрацювання практики

правозастосування він став виявляти свої слабкі сторони, однобічність і теоретико-правову обмеженість.

Очевидно, що з поширенням договірно-правових засад створення об'єднань підприємств, що супроводжує динамічне утвердження диспозитивного методу правового регулювання в економічних відносинах, стало зрозумілим доповнення аналіз позитивного права змістовним дослідженням практики правозастосування і інших, нетипових досвідів і методів правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Зауважимо, що до числа науковців, які досліджують питання створення, державної реєстрації та особливості управління ПФГ в Україні, належить чимала когорта вчених. З-поміж їх розробок слід виокремити дослідження учених-правознавців (переважно, юристів-господарників) (В.І. Антипов, Д.В. Задихайло, В.В. Костицький[2; 3; 4; 5], І.М. Кравець, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та ін.) та учених-економістів (С.І. Бабаш, О.І. Барановський, Є.О. Бесараб, П.Ю. Буряк, В.В. Венгер, Ю.М. Воробйов, Л.М. Закревська, М.О. Кизим, М.К. Колісник, В.О. Кузьмінський, Т.Р. Соколова, Г.В. Уманців, А.В. Фоменко, І.Б. Хома, та ін.). Загалом, аналіз відповідного кола публікацій дає змогу стверджувати про відносно невелику питому вагу дослідницьких зусиль саме юридичної науки (порівняно з економічною) в осмисленні ключових аспектів правового регулювання створення, державної реєстрації та управління ПФГ. Це зумовлювалося багато в чому спорадичністю, стихійністю формування законодавства про ПФГ в Україні, його слабким науково-теоретичним підґрунтям, відсутністю концептуальної визначеності як щодо правової природи ПФГ, так і стосовно способів її оптимального закріплення в чинному законодавстві. Так, зокрема І.В. Бейцун було сформульовано занадто категоричний висновок про те, що «практика цивільного обороту України засвідчила юридичну недоцільність і економічну необґрунтованість ПФГ» [6].

Врешті-решт, певні недоліки законодавчого регулювання у цій сфері, як відомо, призвели до офіційної відмови від законодавчої конструкції ПФГ у 2010 році[7], коли законодавець вирішив узагалі скасувати таку правову конструкцію, як «промислово-фінансова група». Зокрема, тоді Верховною Радою України було визнано таким, що втратив чинність, Закон України «Про промислово-фінансові групи», вилучені згадки про ПФГ з Господарського кодексу України та Закону України "Про банки і банківську діяльність", а Кабінетом Міністрів України було припинено дію відповідної урядової Постанови. Зазначені законодавчі рішення, вочевидь, посприяли тому, що, починаючи з 2010 року, подальші процеси інституціалізації й розвитку ПФГ в Україні відбуваються значною мірою стихійно, поза чітко визначеними рамками прямого (спеціального) правового регулювання.

Попри формальне скасування правового інституту ПФГ, реальне існування ПФГ в структурі економіки України підтверджується дослідженнями низки вітчизняних учених-економістів. Вони наполягають, зокрема, на тому, що у структурі економіки України збереглися і продовжують існувати цілий ряд впливових ФПГ. Такі ПФГ, щоправда, керуються у своїй діяльності іншими правовими нормами, не маючи при цьому спеціального законодавчого унормування специфіки своєї організації та діяльності.

Збереження ПФГ як суб'єкта господарської діяльності в Україні, попри формальну відмову від законодавчого регулювання цього інституту, очевидно, є об'єктивно зумовлене, насамперед, актуальністю (й невирішеністю) завдань забезпечення ефективності економіки, інтеграції фінансового і промислового капіталу, розвитку процесів економічної концентрації тощо[8; 9]. Адже, як відзначав В.В. Венгер, ПФГ виникають не в результаті певного суб'єктивного рішення, а як «результат дії об'єктивних законів ринкової економіки, а їх успішна діяльність спроможна забезпечити поступальний розвиток економіки країни в цілому, що все більше актуалізує необхідність їх існування» [10]. Важливо, у цьому контексті, щоб законодавство стало сприятливим чинником інституціалізації ПФГ.

З огляду на це, «для України особливо актуальним є питання інституційного забезпечення створення та регулювання діяльності ПФГ. Цілком очевидно, що об'єктивні процеси концентрації капіталу сприяють створенню так званих неформальних, або фактичних фінансово-промислових об'єднань, котрі не мають офіційного статусу ПФГ, однак їм притаманні всі сутнісні ознаки таких утворень на основі поєднання банківського та промислового капіталу. Подібні формування часто застосовують непрозорі схеми діяльності та реалізації економічної влади» [1; 11]. Зрозуміло, що непрозорі схеми утворення та функціонування ПФГ не сприяють належному забезпеченню господарського правового порядку в державі, захистові економічної конкуренції, створенню рівних умов для всіх суб'єктів господарювання, зумовлюють вихід частини з них до «тіньового» сектору економіки тощо[9].

З нашої точки зору, таке становище з функціонуванням ПФГ натеper об'єктивно засвідчує про певний поспіх і суб'єктивізм при прийнятті вищезгаданого управлінського рішення про відмову від правового інституту промислово-фінансових груп в Україні. Цілком очевидно, що проблема, пов'язана з їх функціонуванням (а точніше, з їх слабким поширенням), криється не в самій доцільності чи недоцільності існування такого економіко-правового явища, як ПФГ, а, швидше, в недоліках законодавчого регулювання, яке досить тривалий час (1996-2010 роки) виступало об'єктивним «гальмом» у розвитку та поширенні цієї організаційно-правової форми об'єднань підприємств в Україні. За таких умов існуючий у світі економічний і соціальний потенціал ПФГ в Україні виявився недостатньо затребуваним.

Така ситуація зумовлює своєрідність дослідження нами ключових аспектів, пов'язаних, насамперед, із створенням, державною реєстрацією та особливостями управління ПФГ в Україні. Адже, за умов відсутності спеціального законодавчого регулювання у цих питаннях, ми виходитимемо у своєму дослідженні із загальних засад правового регулювання концентрації економічної та фінансової діяльності в Україні, що ґрунтується на відповідних приписах Цивільного, Господарського, Податкового, Бюджетного, Господарського процесуального кодексів України, а також Законів "Про акціонерні товариства», «Про банки і банківську діяльність», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», «Про захист економічної конкуренції» і «Про захист від недобросовісної конкуренції» та багатьох інших законодавчих актах.

Як слушно зауважується у цьому зв'язку вітчизняними дослідниками, хоча законодавча база в сучасній Україні і «допускає створення фінансово-промислових груп знизу, проте, покладатися тільки на добровільний початок об'єднання підприємств навряд чи доцільно, тому що справа може затягнутися на багато років», зокрема з огляду на нерозвинутість законодавчої бази, слабкість українського банківського капіталу порівняно з промисловим, тощо[12]. Разом з тим, певне послаблення державного впливу на організаційні та функціональні аспекти життєдіяльності ПФГ в Україні не могли не зумовити ширше залучення до сфери регулювання відповідних питань відповідної договірної бази, яка виступила своєрідним «компенсаторним» механізмом подальшої інституціалізації і розвитку системи ПФГ в Україні. Об'єктивне розширення сфери господарсько-договірного регулювання у сфері створення та діяльності ПФГ «полягає одночасно у наданні суб'єктам господарської діяльності автономії щодо самостійної розробки «програми дій» у сфері ринкового обміну та нормуванні державою окремих «пунктів» цієї програми для забезпечення реалізації публічних інтересів у сфері господарювання» [13].

Видається, що реальна практика функціонування ПФГ в Україні після 2010 року підтверджує наявність об'єктивної правової потреби в законодавчому оформленні інституту ПФГ із суттєвим зміщенням акцентів у відповідному регулюванні та з ґрунтовним переосмисленням правової природи досліджуваного економічного явища у

контексті змін ролі держави і права в сучасному регулюванні господарських систем[14; 15]. Такий підхід в якості попереднього логічного кроку зумовлює, відтак, кореспондуючу йому необхідність комплексного правового дослідження ключових аспектів створення, державної реєстрації та особливості управління ПФГ у контексті взаємодії позитивного та договірної права, з урахуванням наявної законодавчої бази, а також з урахуванням критичного переосмислення напрацьованого досвіду законодавчого регулювання в цій сфері суспільних відносин, властивого періодові існування спеціальних законодавчих актів у цій сфері. Адже відповідне законодавче регулювання сприятиме «виявленню економічних пріоритетів, залученню іноземних інвестицій, укріпленню зв'язків у господарстві, підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств і виходу їх на світовий ринок, зменшенню залежності країни від імпорту, розвитку підприємств стратегічної орієнтації шляхом їх інвестування та реструктуризації» [16].

З точки зору юридичної техніки, окреслена проблема новітньої законодавчої інституціоналізації питань створення, державної реєстрації та управління в ПФГ може бути вирішена двома основними шляхами. Перший з них передбачає комплексне вирішення питань об'єднань підприємств шляхом прийняття спеціального закону, який передбачатиме визначення видів таких об'єднань і специфікацію їх утворення і діяльності[17]. Інший підхід передбачає специфікацію відповідного кола питань в окремому спеціальному законодавчому акті про ПФГ, зокрема, за зразком того, який діяв протягом 1996-2010 років, і який би натепер ураховував нові економіко-правові реалії разом з новітніми способами законодавчого врегулювання відповідного кола суспільних відносин.

Видається, що перший з названих підходів є своєрідним «перехідним» етапом до спеціального законодавчого регулювання питань, пов'язаних зі створенням, реєстрацією та діяльністю (у тому числі і управлінням) ПФГ, а, відтак, він може бути певним компромісним варіантом у вирішенні порушеної проблеми. Натомість, за умови специфікації у спеціальних законах окремих видів об'єднань підприємств, зокрема, таких, як ПФГ, потреба в існуванні рамкового закону щодо їх видів відпаде. Крім того, як видається, нині роль такого рамкового закону, до певної міри, вже відіграє Господарський кодекс України, глава 12 якого прямо передбачає види об'єднань підприємств, окреслюючи їх загальну правову специфіку. Тому, очевидно, більш раціональним є підхід, за яким законодавець незабаром вдасться до спеціального законодавчого регулювання порядку створення, реєстрації та управління ПФГ на рівні окремого Закону України «Про промислово-фінансові групи» - за аналогією з чинним натепер Законом України «Про холдингові компанії». Ключовим моментом інституціоналізації ПФГ є чітке визначення правовими нормами порядку створення ПФГ. При цьому слід виходити із загального визначення поняття створення суб'єкта господарського права. Таким утворенням В.С. Щербина пропонує називати врегульовані нормами господарського права умови фактичного виникнення та легітимації суб'єктів господарського права, передусім суб'єктів господарювання, як основних учасників відносин у сфері господарювання[18]. З цієї точки зору, утворенням ПФГ є врегульований нормами господарського права умови фактичного виникнення та легітимації ПФГ у системі суб'єктів господарського права.

Список використаних джерел

1. Уманців Ю. Інституціоналізація фінансово-промислових груп в Україні / Ю. Уманців // Вісник Національного банку України. – 2014. - № 7. – С. 38.
2. Костицький В. Економіко-правові проблеми концентрації капіталу: від промислово-фінансових груп до транснаціональних компаній // Право України. – 2002. – № 3. – С. 70-75.
3. Костицький В. Закон перманентної концентрації капіталу: економіко-правові проблеми // Право України. – 2003. – № 12. – С. 48-53
4. Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: Економічна історія та українські реалії / В.В. Костицький. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 198 с.
5. Костицький В.В. Промислово-фінансові групи: вдосконалення правового регулювання / В.В. Костицький. – К., 2003.

6. Бейцун І.В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз. Автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. / І.В. Бейцун. - К., 2006. – С. 12.
7. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 09.09.2010 року № 2522-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 4, ст.26.
8. Мицик О.О., Урукова А.О. Шляхи активізації діяльності промислово-фінансових груп в Україні / О.О. Мицик, А.О. Урукова // Сучасні проблеми економіки і підприємництва: Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 5 (Частина I). – С. 82.
9. Стадник К.О. Господарсько-правова політика в сфері законодавства про економічну концентрацію. Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.04 - господарське право; господарсько-процесуальне право / К.О. Стадник. – Х., 2016. – 218 с.
10. Венгер В.В. Механізми та стимули інтеграції підприємств у фінансово-промислові групи / В.В. Венгер // Актуальні проблеми економіки. – 2014. - № 7 (157). – С. 147.
11. Грудницька С.М., Деревянко Б.В. Щодо необхідності створення промислово-фінансових груп в Україні (історичний аспект) / С.М. Грудницька, Б.В. Деревянко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 6. – С. 3-7.
12. Задоя А.О., Лимонова Е.М. Регулювання діяльності ТНК: державний рівень / А.О. Задоя, Е.М. Лимонова // Академічний огляд. – 2014. - № 2 (41). – С. 121-122.
13. Мілаш В.С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання: Монографія / В.С. Мілаш; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – С. 96.
14. Вінник О.М. Засоби саморегулювання у відносинах державно-приватного партнерства: проблеми вдосконалення правового регулювання / О.М. Вінник // Право та інновації. – 2014. – № 1–2 (5–6). – С. 12–20.
15. Вінник О., Кравець І. Господарські системи в умовах громадянського суспільства і правової держави: правові аспекти взаємодії / О. Вінник, І. Кравець // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 11. – С. 62-67.
16. Чайковська М.А., Лисогуб Д.В. Участь промислово-фінансових груп у залученні іноземних інвестицій в Україну // Вісник Одеського нац. ун-ту ім. І. Мечникова. – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/1. – С. 182.
17. Юркевич Ю.М. Господарські об'єднання: поняття, види та організаційно-правові форми / Ю.М. Юркевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. - № 2. – С. 139-147.
18. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права: Монографія / В.С. Щербина. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 26.

ПИТАННЯ СВОБОДИ ЯК ОСНОВНА ІДЕЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Суходольська А.

(аспірантка Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова)

Анотація: В статті визначається оптимальний комплекс методів, при помощи которых возможно всесторонне исследовать феномен защиты общественной морали в информационной сфере. Автор анализирует отдельные общеправовые и специальные методы, а также социолого-правовые и теоретико-методологические проблемы содержания функций государства как направленной функционирования государственного механизма и иллюстрации предназначения государства, в том числе и прежде всего в сфере защиты общественной морали.

Ключевые слова: інформаційна сфера, методи дослідження, методологія, суспільна мораль, функції держави, напрямки діяльності держави.

Annotation: The article deals with the concept of freedom and its main ideas on the history of European integration.

It reveals the relationship of understanding freedoms the EU in the historical period of economic development and unification of European countries for the sole purpose of freedom, peace and mutual prosperity.

We also consider the historical relationship of rights and freedoms of EU citizens and the formation of a common market, customs union with free movement of goods, capital, services and people.

The main stages of European integration in terms of the freedoms of association states in a single union.

Keywords: freedom, rights and freedoms, European integration, the United States of Europe, the European Union, the customs union.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Серед представників українського наукового середовища дослідженням свобод в Європейському Союзі займалися, зокрема: